

МЕГАПОЛІС ЯК ОСОБЛИВИЙ ТИП БУТТЯ МІСТА. ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено визначенню специфіки буття мегаполісу. В огляді досліджень мегаполісу обґрунтовано необхідність екзистенціального підходу до аналітики міста. Визначено сутнісні риси мегаполісу в їхній цілісності: маситабність, масовість, інтенсивний темпоритм, проростання в історичному часі, фрактальна структура ("фрактальна матр'юшка"), метафізична суб'єктність, здатність бути артефактом культури, техногенна природа. Показано, що кожен із цих параметрів детермінує граничне буття людини мегаполісу.

Процес урбанізації на рубежі ХХ-ХХІ століть ознаменувався стрімким нарощуванням мегаполісів. Зазвичай мегаполіси виводяться в особливу групу міст через діапазон соціальних функцій з урахуванням їхнього впливу, "домінуючої позиції в міській ієрархії планети" [1]. Саме у мегаполісах визначаються шляхи розвитку нашої цивілізації, тому звернення до проблематики сучасного великого міста вкрай актуальне. Також потребує осмислення екзистенціальне підґрунтя урбаністичного образу буття, можливість екзистенціальної діалектики людини від знеособленої буденності до переживання граничних ситуацій у бутті на межі та вдосконалення себе і світу у більш гармонійному буттєвому вимірі, про що писали філософи екзистенціального толку (М. Гайдеггер, С. Керкегор, Н. Хамітов, М. Шелер, К. Ясперс).

Одним із перших учених, який зосередився на феномені мегаполісу, був британський учений П. Геддес. Ще у 1915 році в книзі "Еволюція міст" він запропонував поняття "світове місто" й підкреслював провідну ознаку міста нового типу – багатолюдність [2]. Ф. Бродель, використовуючи термін "метрополіс", відзначав інтернаціональний характер таких міст, широкий колообіг у них людської юрби, інформації, капіталів [3]. Дж. Фрідман вивів індикатори великого міста: розташування штабів ТНК, чисельність населення, наявність міжнародних фінансових центрів, комунікаційних вузлів, розгалужені ділові послуги. Фрідман також склав ієрархію "світових міст" від Лондону і Нью-Йорку до Маніли і Сеула за ступенем розвитку цих параметрів [4]. С. Сассен до важливих аспектів "глобального міста" додала наявність креативних видів діяльності (масові перформенси), розвиненість туризму та високу швидкість збору, передачі й споживання інформації. Особливу роль в організації "глобального міста" вчена також відводить поширенню індустрії бізнес-послуг [5]. А. Скотт вважав ознакою "глобального міського регіону" його здатність бути "просторовою платформою" для сусідніх територій [6]. П. Маркузе та Р. В. Кемпен бачили суть "глобального міста" у символічній ролі мегаполісу як стратегічного провідника в динаміці міст світу [7]. Потрапляючи у фокус уваги психологів, мегаполіс розглядається як суцільний стресоген. Й. Штадельбауер описує місто як арену боротьби за владу та розподіл ресурсів у сферах політики та приватної власності. Конфлікти землеволодіння, корупція, "війни" кварталів – фактори, які погрожують психіці міських мешканців, а інколи й їхньому життю [8: 70].

Проте залишається мало дослідженою екзистенціальна сутність мегаполісу, потребує відповіді питання, як саме людина переживає своє існування у місті, вибудовує сутність себе і міста. Отже визначимо сутність мегаполісу як особливого буття міста, проаналізуємо екзистенціальний аспект цього.

Перша суттєва ознака мегаполісу – його масштабність. Протягом історії дослідження міст не раз висловлювалася точка зору, що оптимальна кількість населення у місті не повинна перевищувати 50 тисяч осіб. Ще у 1898 році Ебенізер Говард, мріючи про місто-сад, розробив проект ліквідації великих міст, плануючи, зокрема, зупинити неухильне розростання Лондону. Себто, надмірна величина міста здавна сприймалася як деструктивний фактор. Л. Мамфорд відчайдушно закликав гальмувати розростання міст. Неабияку загрозу для людини він вбачав саме у гігантоманії мегаполісів й відтворював у своїй риториці есхатологічні міфи на кшталт неминучого "падіння Риму" у великих містах: "Там, де люди збираються в смертельних кількостях, де різко зростають ренти, а житлові умови погіршуються, там майже автоматично оживають прецеденти римських будинків. Нині вони знову вертаються: арена, багатоповерхове житло, масові конкурси й виставки, футбольні матчі, міжнародні конкурси краси, повсюдний стриптиз у рекламі, постійне порушення почуттів сценами сексу, насолоди й насильства – усе це є в теперішньому римському стилі... масова колективна концентрація на легкоуявних ефемерностях усіх типів, виконаних з найвищою технічною зухвалістю... Ось симптоми кінця: притягання деморалізованої влади й мініфікації життя" [9: 234].

Велике місто тримає людину на якійсь граничній межі, і, можливо, саме критична маса створює цю екзистенціальну напругу, додаючи навіть елемент трагізму. "Душевно сформована землею культурна людина опиняється полоненою своїм власним творінням – містом, вона робиться одержима містом, стає його породженням, його виконавчим органом і, нарешті, його жертвою", – писав О. Шпенглер [10: 92]. Йому бачилися міста майбутнього, жажливі за своїми розмірами: "Я уявляю – багато після 2000 року – міські масиви на десять-двадцять мільйонів осіб, що займають широкі ландшафти, із будівлями, поряд з якими найвеличніші з сучасних здадуться карликами, де будуть утілені такі ідеї у сфері засобів спілкування, які ми б сьогодні інакше як божевільними не назвали б" [10: 95]. Пророцькі слова мислителя майже втілилися у життя. А грецький урбаніст А. Доксіадіс пішов ще далі у розмислах щодо величини міста, запропонувавши поняття

"ойкуменополіс" як перспективу загальнопланетарного зрощення мегаполісів у єдину мегаконструкцію [11]. І в цьому разі життя майже підтверджує футурологічні ідеї. Сьогодні фіксують концентровані багатомільйонні агломерати глобальних міст (Північноамериканський, Західно-Європейський, Азійсько-Тихоокеанський) при лідируючій ролі Нью-Йорку, Лондона, Парижу і Токіо.

Масштабність міста виражається і в нарощуванні технічних засобів організації міської життєдіяльності. Це стосується, наприклад, автомобілів на вулицях мегаполісу. Може, прийшов час говорити про особливий екзистенціальний тип людини – "людина за кермом". Сучасний водій як правило – людина граничного буття, він здатен відчувати себе як захищеним від мегаполісу стінками авто, так і беззахисним перед шляховими незручностями і катаклізмами. Недарма теоретик нового урбанізму Джейн Джекобс розглядаючи "великі міста руху" в Америці, займала непримиренну позицію щодо "пріоритету машин, а не людей, у міському будівництві" [12: 98].

Масовість розмаїття відображається і у світі суб'єктів міста – у натовпі. Риси натовпу, виявлені ще з часів Г. Лебона і З. Фрейда, такі, як зараження, прагнення руху, нівелювання інтелекту, виявляються і сьогодні. Настрої паніки у стихійному натовпі, захопленості у випадку натовпу-публіки, переживання гніву чи схвалення у політично пасіонарному натовпі "заражають" людей, роблячи їх на якийсь час єдиним живим організмом. Проте у такому "організмі" завжди присутня небезпека розподілу на "своїх" та "чужих", що погрожує протистоянням, зіткненням. Люди у натовпі замість багатства мислення і світовідчуття отримують суто біполярне сприйняття подій, чим часто зловживають харизматичні лідери. Якщо ж звернутися до пересічного вуличного натовпу мегаполісу, очевидним стане факт тотальної уніфікації людини. Чисельність і швидкість руху людей поволі стирають риси індивідуальності. Уніфікація може деструктивно сказатися на міських жителях, дехто взагалі відчуває втрату самоідентифікації, а хтось намагається щосили виділитися з натовпу за рахунок моди чи епатажної поведінки, тільки б відчувати себе "не таким, як усі". "Великі міста є головною ареною тієї культури, що переростає все особисте... Тут матеріалізується така гнітюча маса кристалізованого, знеособленого духу, що перед ним особистість, можна сказати, зовсім неспроможна... Основа, на якій проступає індивідуальність великого міста, – це підвищена нервовість життя, спричинена швидкою і безупинною зміною зовнішніх і внутрішніх вражень", – писав Г. Зіммель [13].

Особливий темпоритм – наступна якісна ознака мегаполісу. Головним його показником виступає швидкість. Дисциплінарний простір професійної зайнятості, графіки роботи чисельних установ і транспорту, режими праці та відпочинку, необхідність неперервної діяльності об'єктів технологічного забезпечення створюють пульсацію великого міста. Апофеозом інтенсифікації темпоритму є, мабуть, служба "Швидкісний Інтернет", назва якої каже сама за себе. Темпоритм мегаполісу також по праву можна вважати граничною ситуацією, бо він уніфікує людей, вимагає бути напоготові, аби встигнути – на роботу, на зустріч, на вечерю – встигнути жити. У даному контексті є сенс звернутися до екзотичних ідей філософа-урбаніста та архітектора Поля Вірільо, присвячених критичній рефлексії на феномен швидкості. Розмірковуючи про інтервали руху і параметри простору мегаполісу, дослідник запропонував урахувати "третій інтервал" (світло) і відповідно цьому намітив парадигму "бродології" (науки про світлову швидкість). Він ясно передчував технологічну революцію у засобах зв'язку, яка і здійснилася з розвитком телебачення й особливо – з появою комп'ютерів. Процеси, які відбуваються із найбільшою швидкістю, яка тільки відома людям, із швидкістю світла, активізують людську оптику і змінюють духовно-душевний стан: "людина переживає ментальне потрясіння, фундаментальне загублення орієнтації, руйнацію стосунків з Іншим світом і стирання ідентичності" [14: 140].

Проте поміркований городянин здатний знайти оазис для душі і шанс духовного розвитку. Велике місто містить в собі безліч артефактів, культурно-історичних пам'яток, місць для екскурсій і споглядання історичного часу, який боявся загубити Вірільо. Приходить на розум метафора дерева як символу "пророщення" мегаполісу в історичному часі, його присутності у минулому, теперішньому, майбутньому та у вічності. Дерево має глибинну кореневу систему, розгалужене гілля і крону, яка тягнеться вгору. Так і місто має свою історію росту, підтверджену архітектонікою і ландшафтом, себто, воно "корінням" заглиблене в історичний час. "Гілля" міста – це теперішнє сполучення архітектоніки, суб'єктів і об'єктів. "Крона" – це, можливо, висотні будівлі, спрямовані у небо, а ще й метафізична присутність у гіпотетичному майбутньому та у вічності. Так, координати часу і простору зливаються в одне ціле.

Мегаполіс проростає у часі й просторі, так би мовити, на всі боки, але і "всередині" себе він має специфічну структуру. Для осмислення цієї унікальної структурної єдності звернемося до поняття "фрактал", яке ввів у науковий оберт творець математичної теорії простих ієрархічних (рекурентних) самоподібних множин Бенуа Мандельброт. Він позначив цим словом нерегулярні математичні форми, що мають тотожність в усіх масштабах. Себто, згідно фрактальної теорії, будь-яка підсистема фрактальної системи повторює конфігурацію усієї системи, і в межах загальної форми містить паттерн, який тиражується [15]. Фрактальна теорія була експлікована в урбаністику на початку ХХІ століття. В основному західноєвропейські дослідники розглядали місто як фрактал держави і світу, а підтвердження цьому находили у семіотичній системі мегаполісу. "Місто являє собою найбільш повну фрактальну демонстрацію цивілізації як єдиного цілого" [16: 48]. Зазвичай підтвердженням фрактальної теорії є наявність у містах топоніміки, ономастики та символіки держав або більших об'єднань. У будь-якому мегаполісі існують заклади з назвами "Париж" або "Європа", наприклад, кафе "Paris", радіо "Європа-плюс". У той же час у великих брендових мегаполісах, як правило, можна знайти їхнє ж відображення у мініатюрі: "Босфор-сіті" у Стамбулі, "La France en Miniature" в Парижі тощо. Дослідник С. Божокін наполягає на тому, що мегаполіс за своїми масштабами треба вважати мультифракталом, бо в його багатомірній фрактальній матриці перетинаються геометрична, географічна, концептуальна моделі світу [17].

Проте науковці ігнорують фрактальність суб'єкта та його міського помешкання. Дім, квартира – це також типові міські мікрофрактали, де також є свої "пішохідні зони" (коридор), площа (вітальня), закутки (кімнати гігієни), місця для їжі (кухня), історично значущі для родини речі і т. п. Але ще важливіше, на наш погляд, зрозуміти, що структура самої людини як триєдність душі-духа-тіла також проєцирується на мегаліс. Можна сприймати місто як метафізичну людину, метафізичний суб'єкт. "Тіло" міста складають його матеріалізовані об'єкти: житлові будівлі, ландшафти, окремі знакові споруди, пам'ятники тощо. Конфігурацію "тіла" міста утворюють вулиці, проспекти, площі, мости, ландшафти, їхня фрактальність. Образ міста з точки зору "тілесності" доповнюється метафорами "обличчя міста", "серце міста", "мозок міста", "легені міста", де під "серцем" може бути центральна площа, під "легенями" – зелені зони, під "мозком" – будівля влади, а в "обличчі" вбачається міський імідж. Не зайве пригадати й метафору "чрево Парижу", що максимально посилює ідею "організмічності" міста. Сприйняття міста за аналогією з людським організмом підтверджено історичним досвідом і закріплено на рівні повсякденної мови. Про інші іпостасі людини – дух і душу – багато міркували науковці урбаністичного толку. Дослідник Петербургу Н. П. Анциферов писав: "Місто – для вивчення найбільш конкретний культурно-історичний організм. Душа його легко може розкритися нам... Екскурсія повинна розкрити душу міста, душу, що змінюється в історичному процесі, звільнити її з матеріальної оболонки міста, у глибині якої вона схована, таким чином, провести процес спіритуалізації міста. Тоді з'явиться можливість побесідувати з душею міста, і, можливо, відчувати певну подібність дружби з ним, увійти з ним в любовне спілкування" [18: 109]. О. Шпенглер також оперував метафорою душі в своїх роздумах про місто. "Що дійсно є дивом з див, так це народження душі міста. Як масова душа зовсім нового роду, остання засада якої назавжди залишиться для нас таємницею, вона раптово виділяється із загальної душевності культури. Прокинувшись, вона вибудовує собі зриму тіло", – пише мислитель [10: 92]. Філософ звертається і до поняття "обличчя міста": "Що, передусім, має історію, так це "обличчя" міста, "вираз" цього обличчя, а його "міміка" являє собою хіба чи не усю історію душі самої культури" [10: 92]. У Шпенглера ми знаходимо й емоційні ідеї щодо "духу міста": "Дух" є специфічно міська форма розуміючого неспання. Усе мистецтво, уся релігія і наука повільно робляться духовними... Вільний дух – дійсно рокове слово! – з'являється як полум'я, що пишно підлітає угору та миттєво згорає" [10: 95]. Підсилює цю тезу ще одним фактом. Міста мають якусь магічну силу, що здатна притягувати або відштовхувати від себе. На основі цього народжується емоційно забарвлене відчуття до міста – закоханість, прив'язаність чи навіть ненависть. Останнє яскраво відобразив Ж. Бодрійяр у творі "Місто і ненависть". Як правило, ці екзистенціали суб'єктивні і залежать від біографічних асоціацій людини з конкретним містом. Міста часто виступають як метафізичні друзі, з якими можна увійти в діалог, закохатися, як в людину. На наш погляд, як і в людських міжособистісних стосунках, так і в стосунках людини й міста закоханість здатна перерости у свою найвищу форму – любов. Таким чином, мегаліс презентує свою метафізичну суб'єктність через аналогію з вимірами людського. З урахуванням зв'язку мікро- і макровимірив фракталів міста напрошується образ чогось взаємозалежного і зібраного в ціле. Назвемо це "фрактальною матрьошкою", і, незважаючи на деяку "дитячість" образу, саме він якнайкраще втілює природу міста у "взаємовкладенні" окремих сутнісних феноменів.

Оскільки у наших роздумах задіяне поняття образу міста, зупинимося на естетичних можливостях цього. Образ міста зазвичай присутній у людському сприйнятті у сфері уяви та рефлексії, але ще більш широко він відображений у мистецтві. "Місто існує, дякуючи сфері уявного, яка в ньому народжується і в нього повертається, тій самій сфері, яка містом живиться і яка його живить, яка ним покликана до життя і яка йому дає нове життя" [19: 236]. Місто осягається як об'єкт естетичного сприйняття, чуттєвого осягнення реальності. Якщо звернутися до найбільш брендів мегалісів, таких, як Париж, Лондон, Нью-Йорк, Петербург, у кожній цивілізованій людині світу прокинеться низка культуротворчих асоціацій знакового й символічного змісту. Мегаліс по праву можна назвати макрокультурним артефактом. В епоху екранної культури велику роль має репрезентація мегалісу в кінематографі, де місто виступає як необхідний фон розгортання подій або як самостійний персонаж. Список фільмів від епохи німого кіно до нашого часу, де мегаліс є справжнім кіногероєм, може бути занадто довгим. Тож пригадаємо хоча б деякі шедеври світової кінематографії: "Вогні великого міста" Чарлі Чапліна, "Під дахами Парижу" Рене Клера, "Метрополіс" Фріца Ланга, "Місто гріхів" Франка Міллера і Роберта Родрігеса, "Варшава" Даріуша Гаєвського, "Берлін. Симфонія великого міста" Уолтера Рутмена, "Я простую Московію" Георгія Данелія тощо. Екзистенція людини великого міста входить у природну контраверзу із світовідчуттям людини землі. Фільм "Земля" Олександра Довженка у руслі "українського поетичного кіно", що оспівує людину як частину космічного ритму буття, певним чином, протистоїть урбаністичним кіносповідам, де сюжет розгортається на фоні буття "штучного", міського.

Образ міста є також популярним героєм живопису й літератури. Так, імпресіоністи назавжди опоетизували у своїх картинах образи Парижу. Наприклад, паризький вокзал Сен-Лазар, Руанський собор, бульвар Капуцинок, набережна Сени на полотнах Клода Моне до цих пір захоплюють цінителів справжнього мистецтва. А скарбниці класики світової літератури, прози і поезії складається, зокрема, із творів, де велике місто фігурує як значущий літературний герой – у романах Ч. Діккенса, О. де Бальзака, У. Теккерея, Ф. Достоєвського, М. Некрасова, у віршах П. Верлена, Е. Верхарна, В. Вітмена, В. Маяковського тощо. Перший український урбаністичний роман "Місто" В. Підмогильного розгортає екзистенцію "вростання" людини села у міський всесвіт аж до почуття опанування міста. Колізія сільського і міського проходить трагічною нотою через усю поезію С. Єсеніна. В історії мистецтва йдеться також про особливу музику урбанізму, яка намагається виразити душу натовпу, тріумф техніки. Це, наприклад, вокальний цикл "Сільськогосподарські машини" Даріуса Мійо,

фортепіанні п'єси "Аероплан", "Автобус", "Залізна колія" Франсиса Пуленка, балет Сергія Прокоф'єва "Стальний скок" із симфонічним епізодом "Фабрика". А електронна як така музика взагалі вважається дітищем урбанізму. Виходячи з наведених екскурсів у мистецтво, можна констатувати, що мегаполіс є яскравим артефактом культури, що знаходить відображення майже в усіх провідних жанрах мистецтва.

Мегаполіс породжує особливий урбаністичний спосіб життя. Він, зокрема, полягає у повній залежності від комунікаційних технологій – складного штучного механізму, який забезпечує життєздатність міста. Електрика, газопровід, водопровід, каналізація, кондиціонери для регуляції температури, пральні машини, холодильники і багато інших речей у гавані з персональним комп'ютером складають технологічну кровоносну систему міста. Тож технологізм мегаполісу – ще одна очевидна риса, яка вирізняє його буття. Переживання залежності від техніки – окремий екзистенціал у бутті людини міста, який ще потребує докладного вивчення. А поки підіб'ємо загальні підсумки пошуків екзистенціальних параметрів буття мегаполісу. Вони наступні: масштабність і масовість, які можуть доходити до критичної межі та зумовити латентну екзистенціальну напругу, темпоритм мегаполісу – детермінанта екзистенціалу виживання у заданих просторово-часових рамках, проростання в історичному часі ("дерево мегаполісу"), метафізична суб'єктність, структура "фрактальної матрьошки", артефактність, техногенна природа.

Отже, ми винайшли сутнісні риси буття мегаполісу, які роблять його особливим містом із своїми екзистенціальними принадами. На наш погляд, знаючи ці параметри, можна подалі заглиблюватися у природу людини міста і у буття самого міста, аби визначити можливі засоби оптимізації і гармонізації їхніх стосунків, які в ідеалі можуть стати ефективним співбуттям на благо цивілізації і культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Clark D. Urban world, global city / D. Clark. – London ; New York, 1996. – 97 p.
2. Geddes P. Cities in evolution. London, Willams & Norgate, 1915 [Електронний ресурс] / Patrick Geddes // Site Archive-Host.com. – Режим доступу : http://sd-2.archive-host.com/membres/up/22964502228453454/tesi/Geddes_Cities_in_Evolution_65.pdf.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм XV-XVIII вв. / Бродель Ф. ; [пер. с фр.]. – М. : Весь Мир, 2007. – Т. 2. Ігри обміна. – 551 с.
4. Friedmann J. The World City Hypothesis / J. Friedmann // Development and Change. – 1986. – № 4. – P. 12–50.
5. Сассен С. Когда города значат больше, чем государства / С. Сассен // Новое время. – 2003. – № 43. – С. 31–32.
6. Scott A. Regions and the World Economy / A. Scott. – London : Oxford University Press, 1997. – P. 57–139.
7. Marcuse P. Globalizing Cities : a New Spatial Order / P. Marcuse, R. van Kempen. – Oxford : Blackwell Publishers, 2000. – P. 1–21.
8. Штадельбауер Й. Мегагорода как конфликтогенные пространства / Й. Штадельбауер ; [ред. Н. А. Слукка] // Глобальный город : теория и реальность. – 2007. – С. 66–78.
9. Mumford L. The city in history / L. Mumford. – N.Y. : Harvest Book Harcourt, Inc, 1989. – 615 p.
10. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории. Гештальт и действительность / О. Шпенглер ; [пер. с нем.]. – М. : Мысль, 1993. – 663 с.
11. Ecomenopolis: The Inevitable City of the Future / [comp. Constantinos A. Doxiadis, J. G. Papaioannou]. – Athens : Athens Center of Ekistics, 1974. – P. 315–317.
12. Джекобс Д. Смерть и жизнь больших американских городов / Д. Джекобс ; [пер с англ.]. – М. : Новое издательство, 2011. – 460 с.
13. Зіммель Г. Великі міста і духовне життя / Георг Зіммель // Незалежний культурологічний часопис "І". – 2003. – № 29. Геній місця. Leopold. Львів. Lemberg. Lwow. – Серп. – 315 с.
14. Вирильо Поль. Машина зрешня / Поль Вирильо. – СПб. : Наука, 2004. – 140 с.
15. Teerikorpi P. Discovery of Cosmic Fractals / P. Teerikorpi, Yu. Baryshev. – London ; Singapore : World Scientific Press, 2002. – 373 p.
16. Downton P. F. Ecopolis – Architecture and Cities for a Changing Climate / P. F. Downton. – Springer Press. – 2008. – Vol. 1. – 628 p.
17. Божокин С. В. Фракталы и мультифракталы / С. В. Божокин, Д. А. Паршин. – Ижевск : РХД, 2001. – 128 с.
18. Анциферов Н. П. Непостижимый город. Душа Петербурга / Н. П. Анциферов. – СПб. : Лениздат, 1991. – 335 с.
19. Оже Марк. От города воображаемого к городу-фигции [Електронний ресурс] / Марк Оже // Художественный журнал. – 1999. – № 24. – Сайт Гельмана. – Режим доступу : www.guelman.ru/xz/362/xx24/xx2402.htm.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Clark D. Urban world, global city / D. Clark. – London ; New York, 1996. – 97 p.
2. Geddes P. Cities in evolution. London, Willams & Norgate, 1915 [Elektronnyi resurs] / Patrick Geddes // Site Archive-Host.com. – Rezhym dostupu : http://sd-2.archive-host.com/membres/up/22964502228453454/tesi/Geddes_Cities_in_Evolution_65.pdf.
3. Brodel' F. Material'naia tsivilizatsiia, ekonomika i kapitalizm XV-XVIII vv. [Material Civilization, Economy and Capitalism of the XV-XVIII Centuries] / F. Brodel' ; [per. s fr.]. – M. : Ves' Mir, 2007. – T. 2. Igy obmena. – 551 s.
4. Friedmann J. The World City Hypothesis / J. Friedmann // Development and Change. – 1986. – № 4. – P. 12–50.
5. Sassen S. Kogda goroda znachat bol'she, chem gosudarstva [When Cities are More Important than the State] / S. Sassen // Novoe vremia [New Time]. – 2003. – № 43. – S. 31–32.
6. Scott A. Regions and the World Economy / A. Scott // Oxford University Press. – 1997. – P. 57–139.
7. Marcuse P. Globalizing Cities : a New Spatial Order / P. Marcuse, R. van Kempen. – Oxford : Blackwell Publishers, 2000. – P. 1–21.

8. Shtadel'bauer I. Megagoroda kak konfliktogennye prostranstva [Megacities as Conflict Spaces] / I. Shtadel'bauer // Global'nyi gorod : teoriia i real'nost' [The Global City : Theory and Reality] / [red. N. A. Sluka]. – 2007. – S. 66–78.
9. Mumford L. The city in history / L. Mumford. – N.Y. : Harvest Book Harcourt, Inc, 1989. – 615 p.
10. Shpengler O. Zakat Yevropy. Ocherki morfologii mirovoi istorii. Geshtal't i deistvitel'nost' [Decline of the West. Essays on the Morphology of the World History. Gestalt and Reality] / O. Shpengler ; [per. s nem.]. – M. : Mysl', 1993. – 663 s.
11. Ecumenopolis : The Inevitable City of the Future / [comp. Konstantinos A. Doxiadis, J. G. Papaioannou]. – Athens : Athens Center of Ekistics. – 1974. – P. 315–317.
12. Jacobs D. Smert' i zhizn' bolshikh amerikanskikh gorodov [The Death and Life of the Great American Cities] / D. Jacobs ; [per s angl.]. – M. : Novoe izdatel'stvo, 2011. – 460 s.
13. Zimmel G. Velyki mista i dukhovne zhyttia [Big Cities and Spiritual Life] / Georg Zimmel // Nezaleznyi kul'turologichnyi chasopys "I". – 2003. – № 29. – Genii mistia. Leopold. Lviv. Lemberg. Lwow. – serp. – 315 s.
14. Viril'o Pol'. Mashina zreniia [Machine Vision] / Pol' Viril'o. – SPb. : Nauka, 2004. – 140 s.
15. Teerikorpi P. Discovery of Cosmic Fractals / P. Teerikorpi, Yu. Baryshev. – London ; Singapore : World Scientific Press, 2002. – 373 p.
16. Downton P. F. Eopolis – Architecture and Cities for a Changing Climate / P. F. Downton. – SpringerPress. – 2008. – Vol. 1. – 628 p.
17. Bozhokin S. V. Fraktaly i mul'tifraktaly [Fractals and Multifractals] / S. V. Bozhokin, D. A. Parshin. – Izhevsk : RKhD, 2001. – 128 s.
18. Antsiferov N. P. Nepostizhimyi gorod. Dusha Peterburga [Inscrutable City. St. Petersburg Soul] / N. P. Antsiferov. – SPb. : Lenizdat, 1991. – 335 s.
19. Ozhe Mark. Ot goroda voobrazhaemogo k gorodu-fiksii [From the Imaginary to the Fiction-City] [Elektronnyi resurs] / Mark Ozhe // Khudozhestvennyi zhurnal [Artistic Journal]. – 1999. – № 24. – Sait Gel'mana. – Rezhym dostupu : www.gelman.ru/xz/362/xx24/x2402.htm.

Матеріал надійшов до редакції 30.08. 2012 р.

Препотенская М. П. Меганоліс как особенный тип бытия города. Экзистенциальный аспект.

Статья посвящена определению специфики бытия меганоліса. В обзоре исследований меганоліса обосновывается необходимость экзистенциального подхода к аналитике города. Определены сущностные черты меганоліса в их целостности: масштабность и массовость, интенсивный темпоритм, прорастание в историческом времени, фрактальная структура ("фрактальная матрешка"), метафизическая субъектность, способность быть артефактом культуры, техногенная природа. Показано, что каждый из этих параметров детерминирует пограничное бытие человека меганоліса.

Prepotens'ka M. P. Metropolis as the Special Type of the City Life. The Existential Aspect.

The article is devoted to the determination of life specificity in the metropolis. In the review of the metropolis researches the necessity of the existential approach is grounded to the city analytics. The metropolis essence features are determined in their integrity: immensity and mass character, intensive tempo rhythm, germination in the historical time, fractal structure ("fractal nest-doll"), metaphysical subjectivity, ability to be cultural artifact, technogenic nature. It is shown that each of these parameters determines the metropolis man's boundary life.